

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Вихренко Катерини Петрівни
«Міжнародно-правове регулювання праці в рибальському секторі»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Процеси глобалізації торкнулися фактично всіх правових систем, у тому числі й міжнародного права та його галузей, зокрема міжнародного морського права, яке є невід'ємною складовою сучасних економічних відносин. У результаті впливу потужних сил глобалізації міжнародне морське право перетворилося з низки правових норм, що регулюють міждержавні відносини, у складну мережу транснаціональних документів, що становлять нормативну базу для усіх видів суб'єктів, присутніх на міжнародно-правовій арені, у тому числі фізичних осіб задіяних у різних сферах, включаючи військове мореплавання, торгове судноплавство, морські пасажирські перевезення, промислове мореплавання, риболовну сферу тощо.

У зв'язку із залученням значної кількості фізичних осіб до обслуговування морських суден і виконання поставлених перед ними завдань, виникла низка питань: щодо забезпечення належних умов праці; встановлення відповідного віку щодо допуску до роботи; чіткої регламентації робочого часу; укладення трудового договору і видачі посвідчень, що підтверджують кваліфікаційний рівень рибалок; пенсійного, медичного, соціального забезпечення цих осіб тощо.

Слід зазначити, що починаючи з 20-х років XX сторіччя під егідою Міжнародної організації праці почали розроблятися норми, які є стандартами, взірцем для держав у сфері правового регулювання статусу

працівників моря, зокрема й рибалок. Вищезначені питання є центром уваги також і Міжнародної морської організації, Продовольчої та сільськогосподарської організації. Поставлені питання є актуальними і для законодавців на національному рівні, особливо для тих держав, які є морськими і які займаються риболовецьким промислом.

Обрана тема дисертаційного дослідження свідчить про багатогранність і невичерпність теми захисту прав людини у специфічній, вузькій сфері – рибальському секторі.

Незважаючи на актуальність тематики дисертаційного дослідження, її прикладне значення, у сучасній українській науці міжнародного права відсутні більш-менш ґрунтовні дослідження міжнародно-правового регулювання праці саме у такому специфічному секторі економіки будь-якої держави світу, як рибальський сектор. Системного дослідження відповідних міжнародно-правових стандартів не здійснювалося. Більшість праць вітчизняних авторів стосується загальних питань правовідносин у сфері міжнародного морського права, регулювання трудових і соціальних відносин.

Більшу зацікавленість у дослідженні цієї тематики виявили представники ближнього зарубіжжя. Зокрема, необхідно вказати роботи Бекашева Д.К., який більше 30 робіт присвятив питанню міжнародно-правового статусу моряків і рибалок, у тому числі й питанням регулювання праці, включаючи монографію «Международно-правовое регулирование труда моряков и рыбаков», яка вийшла друком у 2004 р. Крім того, дослідження міжнародно-правового та національного регулювання трудових правовідносин моряків, присвячена дисертаційна робота Номоконової О.М. 2003 р.

Обрана Катериною Петрівною Вихренко тема дослідження «Міжнародно-правове регулювання праці в рибальському секторі» є актуальною і значимою, зважаючи на ту обставину, що Україна є морською

державою і питання регулювання у галузі морського права є нагальними і для національного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Постановка мети, сформульовані задачі дисертації, хід їх вирішення засвідчують наукову новизну роботи і визначають її як одне з перших в українській правовій науці дисертаційне дослідження, присвячене комплексному дослідженню міжнародних норм, що регламентують питання праці в рибальському секторі.

Концепція дисертаційної роботи вмотивована. Дисертант обізнана з матеріалом, відчувається ґрунтовне опрацювання джерел. Дослідження відзначається послідовністю, взаємозумовленістю концепції і результатів, цікавим змістовним матеріалом та аргументованістю.

Робота відповідає всім формально визначеним вимогам. Так, у вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначається об'єкт і предмет дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

Структура дисертації є цілком логічною й відповідає обраній темі дослідження. Відповідно до цілей, задач, об'єкта і предмета дослідження робота складається зі вступу, трьох розділів (що об'єднують вісім підрозділів), висновків і списку літератури.

Розділ 1. «Рибальський сектор як предмет міжнародно-правового регулювання», присвячено загальній характеристиці праці у сфері морського рибальства. Автором досліджено становлення відповідних правових моделей і підкреслено значення публічних та приватних складових соціальної активності у рибальському секторі. Визначено зміст категорій рибної промисловості, промислового рибальства, рибогосподарського комплексу та рибальського сектора; доведено, що промислове рибальство є більш організованою та водночас міноритарною

складовою рибальства загалом. Висвітлено місце та роль промислового рибальства у системі міжнародних відносин, специфіку еволюції міжнародно-правового регулювання діяльності у рибальському секторі. Доведено, що потреба врегулювання промислового рибальства у відкритому морі зумовила утворення міжнародно-правового інституту рибальського сектора. Підсумовано, що діяльність у рибальському секторі традиційно мала міжнародну складову, про що свідчать численні угоди та судові прецеденти.

У Розділі 2 «Становлення сучасного міжнародно-правового регулювання праці в рибальському секторі» визначено сучасні міжнародно-правові механізми у сфері регулювання праці рибалок. Здійснено аналіз конвенцій, рекомендацій, прийнятих під егідою МОП, щодо регулювання умов праці в рибальському секторі; акцентовано увагу на значимості цих міжнародних актів для регулювання визначеної сфери правовідносин. Проаналізовано положення конвенцій, спрямованих на врегулювання окремих питань саме у рибальському секторі, зокрема: – Конвенції МОП про мінімальний вік для прийняття на роботу рибалок № 112 (1959 р.), Конвенції МОП про медичний огляд рибалок № 113 (1959 р.), Конвенції МОП про трудові договори рибалок № 114 (1959 р.), Конвенції МОП про свідоцтва рибалок № 125 (1966 р.), Конвенції МОП про приміщення для рибаків на борту суден № 126 (1966 р.).

Розділ 3 «Імплементация міжнародних стандартів праці у рибальському секторі» присвячено аналізу реалізації положень міжнародних універсальних угод у праві Європейського Союзу, окремих держав із розвинутим рибальським сектором і законодавстві України. Акцентовано, що незважаючи на наявність спільної політики у сфері рибальства ЄС, національне законодавство держав-членів, галузеві та колективні угоди, правова практика держав ЄС з питань забезпечення умов праці рибалок мають істотні відмінності. Це стосується питань визначення статусу рибалок як найманих працівників або як особливої категорії

самозайнятих осіб, статусу галузевих та колективних угод у рибальському секторі, їхнього впливу на трудові договори рибалок, змісту таких угод, ролі профспілок та інших об'єднань рибалок тощо. Досліджено забезпечення праці рибалок у законодавстві Канади, Філіппін, Китаю, Індонезії та Російської Федерації. Проаналізовано законодавство України на предмет імплементації на національному рівні міжнародних стандартів забезпечення трудових та соціальних прав рибалок. Окреслено відповідну компетенцію Міністерства аграрної політики та продовольства України і Державного агентства рибного господарства (ДАРГ) України. Акцентовано увагу на імплементації міжнародних норм щодо регламентації питань праці у рибальському секторі у підзаконних актах України; вказано на недоліки стосовно імплементації вимог STCW-F, зокрема щодо сертифікації тренінгових центрів рибалок та неналежне застосування міжнародних стандартів МОП у практиці самоорганізації українських рибалок.

Висновки автора, пропозиції і рекомендації можуть бути використані як в теоретичній, так і в практичній сферах, що підкреслює теоретичну і практичну значимість представленої роботи.

Дослідивши методологічну та емпіричну базу дослідження Вихренко К. П., можна зробити висновок про те, що отримані нею результати мають наукову новизну та є науково обґрунтованими.

Заслужовують на увагу наступні положення дисертаційного дослідження:

- висновок автора про намагання держав врегулювати питання перебування екіпажу на рибальських суднах без урахування міжнародних стандартів шляхом ухвалення актуальних для екіпажу рибальських суден актів санітарно-медичного спрямування, актів з питань дотримання техніки безпеки та інших техніко-правових норм на борту рибальських суден (стор.52);

- дослідження еволюції розвитку міжнародної правової основи щодо

регламентації статусу моряків і рибалок, з акцентом на тих позитивних змінах, які зазнали відповідні правові акти;

- ґрунтовний аналіз правового регулювання праці у рибальському секторі під егідою МОП, охоплюючи період з 1920 року, коли були прийняті перші угоди стосовно мінімального віку для роботи на морі, про працевлаштування моряків, видачі допомоги по безробіттю у випадку корабельної аварії і до наших днів. __Зазначено статус конвенцій з акцентуванням уваги щодо участі України в тих чи інших угодах (стор.55-76);

- систематизація актів щодо правового регулювання праці у рибальському секторі, прийнятих під егідою МОП (стор. 96-115);

- використання статистичних даних Міжнародної організації праці стосовно кількості працюючих осіб у рибній галузі, щодо статусу рибалок, кількості загиблих, що свідчить про нагальні проблеми у цій сфері правовідносин і необхідність їх вирішення шляхом удосконалення існуючих міжнародно-правових норм і практики їх імплементації та дотримання на національному рівні (стор.11);

- змістовний аналіз правової бази Європейського Союзу як самостійної міжнародної інституції та окремих держав-членів ЄС щодо імплементації у «право ЄС», законодавства держав положень міжнародних угод у сфері регламентації праці рибалок та їх практичної складової в означеній сфері (стор. 119-141);

- твердження автора про те, що вплив права ЄС на трудові відносини у рибальському секторі відбувається шляхом застосування директив Ради ЄС, вторинного права, рішень Європейської Комісії та Суду ЄС;

- висновок про те, що національне законодавство, галузеві та колективні угоди, правова практика держав ЄС з питань праці рибалок мають істотні відмінності, зокрема щодо імплементації міжнародних стандартів із наведенням прикладів окремих держав-членів ЄС, зокрема: Бельгії, Франції, Італії, Іспанії тощо (стор. 183-184);

- характеристика діючого законодавства України у галузі забезпечення прав рибалок та реалізації на національному рівні норм міжнародного права, що регламентують означену сферу правовідносин. Не залишилися поза увагою автора і питання щодо нормативного регулювання статусу працівників риболовного сектора тимчасово окупованих територій України - АР Крим та м. Севастополь (стор. 163-182);

- висновок автора про те, що трудове законодавство України не передбачає специфічного врегулювання праці у рибальському секторі. Тому головним актом у цій сфері є Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 8 липня 2011 р. (стор. 163).

Дослідження Вихренко К. П. спирається на ґрунтовну джерельну базу, яку складають універсальні міжнародні угоди, конвенції та рекомендації прийняті під егідою Міжнародної організації праці, правові акти Європейського Союзу (установчі договори, директиви Ради ЄС тощо), монографічні дослідження, національне законодавство зарубіжних держав, національне законодавство України, двосторонні договори України щодо співробітництва у галузі рибальства та морського господарства (загалом 318 найменувань).

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи високий теоретичний рівень представленого на рецензування дисертаційного дослідження, його практичну значимість та наукову новизну, доводиться також зазначити, що у роботі містяться дискусійні чи недостатньо обґрунтовані положення. Зокрема:

1. Аналізуючи акти, прийняті в рамках МОП, автор використовує узагальнені визначення щодо актів цієї спеціалізованої установи ООН, використовуючи поняття «спеціальні, технічні «риболовні» конвенції», «технічні «морські» конвенції», «спеціальні конвенції», «спеціалізовані (технічні) конвенції», «більш спеціалізовані рекомендації», «спеціалізовані «рибальські» акти». Хотілося б почути думку автора з приводу того, які

критерії покладено в основу розподілу конвенцій на такі групи. Якщо це якесь теоретичне узагальнення, то необхідно було б зазначити або акцентувати, що лежить в основі застосування того чи іншого узагальненого визначення. На нашу думку, це лише гра слів, яка не впливає на сутність тих угод, які автор відносить до тих чи інших категорій. Тим паче, що об'єкти регулювання більшості конвенцій співпадають. Наприклад, до «спеціальних, технічних «риболовних»» конвенцій» віднесено угоди № 112 – про мінімальний вік рибаків (1959 р.), №113 – про медичний огляд рибаків (1959 р.), № 114 – про трудові договори рибаків (1959 р.), № 125 – про свідомства рибаків (1966 р.), № 126 – про приміщення для рибаків на борту суден (1966 р.). До так названих «технічних «морських»» конвенцій» віднесено конвенцію № 22 – про трудові угоди моряків (1926 р.), № 73- про медичний огляд моряків (1946 р.), № 91 – про оплачувані відпустки моряків (1949 р.), № 92 – про приміщення для екіпажу (1949 р.), № 145 – про непереривність зайнятості моряків (1976 р.) тощо (стор. 55,56, 58, 60, 116).

Щодо актів, які містять технічні норми, про які йдеться у морському праві, актах, прийнятих МОП, ММО, то до них зазвичай відносять акти санітарно-медичного спрямування, акти з питань дотримання техніки безпеки та інших техніко-правових норм на борту рибальських суден, зокрема, публікація технічних документів, циркулярів та інших документів з питань рибальства. Якщо в акті йдеться про трудовий договір, про мінімальний вік рибалок, то, як на нашу думку, навряд чи їх доцільно відносити до технічних документів.

2. Зважаючи на тематику дослідження, автору необхідно було б: більш диференційовано підійти до аналізу правового статусу окремих категорій працівників рибальського сектору (наприклад, капітан, особа командного складу, механік, радіооператор та ін.); виокремити права та обов'язки, передбачені міжнародними угодами, регіональним актами, національним законодавством держав; проаналізувати позитивні і негативні аспекти щодо правового регулювання; виробити певні рекомендації щодо удосконалення

положень цих актів або навіть запропонувати певний Кодекс (або Звід принципів), який містив би основні стандарти поведінки щодо цих категорій осіб.

На жаль, загальні висновки роботи стосовно правового статусу працівників рибальського сектору, применшують саме значення проведеного дослідження. На нашу думку, недолік необхідно усунути шляхом удосконалення положень роботи та видання відповідного монографічного дослідження, яке мало б і теоретичне і практичне значення.

3. Дисертант констатує, що трудове законодавство України не передбачає специфічного регулювання праці у рибальському секторі, тому головним актом у цій сфері є Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 8 липня 2011 р. (стор. 163). У цьому контексті хотілося б почути думку автора щодо доцільності закріплення у національному трудовому законодавстві окремих норм стосовно працівників рибальського сектору.

4. Низка зауважень стосуються оформлення вступної частини дисертаційної роботи (яка є невід'ємною складовою й автореферату), оскільки вони затьмарюють загальне позитивне враження від роботи, основний текст якої є логічним, послідовним, змістовно наповненим, містить низку ґрунтовних, цікавих, висновків і пропозицій. Зокрема, недостатньо коректними є окремі формулювання, використані автором при постановці задач наукового дослідження. Так, автор ставить за завдання «з'ясувати причини специфіки міжнародно-правової регламентації праці в рибальському секторі», тоді як сама наявність такої специфіки не є очевидною і є предметом доказування. Крім того, недостатньо обґрунтованим і доцільним вбачається формулювання завдання «встановити причини схвалення Конвенції МОП № 188 про працю в рибальському секторі та перспективи набрання чинності, а так само наслідки цієї кодифікації». У свою чергу, завдання «охарактеризувати особливості імплементації міжнародних стандартів праці в рибальському секторі в

Україні, державах ЄС та інших державах» виглядає некоректним через невизначеність переліку згаданих держав. Принагідно слід зауважити, що названі недоліки стосуються не сутності самих завдань, а обраних дисертантом формулювань.

5. Прикладна тематика роботи зумовлює необхідність практичних результатів дослідження. Проте зі змісту самої роботи залишається незрозуміло, яким чином її результати впроваджено в життя, чи є відповідні акти впровадження.

Висловлені зауваження жодним чином не ставлять під сумнів теоретичне і практичне значення дослідження Вихренко К. П., а мають характер наукової дискусії та окреслюють авторові перспективи подальших наукових досліджень. Висновки автора є обґрунтованими і характеризуються новизною.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Зміст основних положень дисертації, автореферату та опублікованих автором праць є ідентичним. П'ять статей опубліковано у фахових наукових виданнях України, одна – у фаховому науковому виданні іншої держави. Крім того, опубліковано шість тез доповідей і повідомлень на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, які відображають найважливіші висновки даного дослідження, є достатньою мірою логічними та обґрунтованими.

Оцінка відповідності змісту автореферату і основних положень дисертації. Виконане Вихренко К. П. дисертаційне дослідження є актуальним, своєчасним, має наукову новизну та важливе значення для розвитку правової науки.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації; автореферат та кандидатська дисертація відповідають вимогам законодавства щодо написання та опублікування таких робіт. Зміст автореферату методично і концептуально цілісний, має науковий виклад, у цілому позбавлений однобічних чи категоричних висновків.

Загальний висновок. Дисертація Вихренко Катерини Петрівни «Міжнародно-правове регулювання праці в рибальському секторі», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, є кваліфікаційною науковою працею, виконана особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який відповідає вимогам, встановленим пп. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Вихренко Катерина Петрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право.

Офіційний опонент –
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
конституційного, муніципального і міжнародного права
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Т.Л. Сироїд

